تەحەدای پۆپۆلیستی

شانتال موفە

لەمرۆدا، جاروبار دەنگێک دێت کە لە مەترسی پۆپۆلیزم ئاگادارمان دەکاتەوە و وەک «بەلارێدابردنی دیموکراسی» دەیدات (perversion of democracy) بە گوێماندا. وێڕای ئەوەیش، لەگەڵ سەرکەوتنی بریکستییەکان (Brexiteers)[1] لە بەریتانیا و دەرچوونی چاوەڕواننەکراوی دۆناڵد ترەمپ لە ویلایەتە یەکگرتووەکان، سەرکۆنەکردنی پۆپۆلیزمیان بردە ئاستێکی توندتر. ئەندامانی دامەزراوە فەرمییەکان، بە ئاشکرا دەستیان کرد بە دەربڕینی وەڕزی خۆیان سەبارەت پۆتێنشییەڵی نائومێدیی کۆمەڵایەتی (social discontent) کە تازە بە تازە سەرنجیان لێدەدا. ئێمە لەلایەک بووینە نێچیری ئەو بەیاننامە و لێدوانە ئاگادارکەرەوانەی کە بانگەشەی ئەوەیان دەکرد دەبێت پۆپۆلیزم کۆتوبەند بکرێت چونکە هەر لە مێژە هەڕەشەی بۆ سەر دیموکراسی دروستکردووە. لەلایەکی دیکە، ئەوان باوەڕیان وایە کە بەشەیتانکردن (demonization)ی پۆپۆلیزم و ترس لە ئیمکانی پۆپۆلیزم دەگەڕێتەوە بۆ «فاشیزم» کە ئەمە بە تەواوەتی ڕێدەگرێت لە گەشەکردنی حزبەکان و بزووتنەوەکان کە بە گومانەوە پێیی دەوترێت کۆدەنگیی نیولیبراڵی.

ئەمە شتێکی گرنگە بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم هیستریا دژە-پۆپۆلیستییە لە ڕێگەی تاقیکردنەوەی ئەو شتەوە کە لەم ساڵانەی دوایی ئەو بزووتنەوانەدا کە پێیاندەوترێت «پۆپۆلیست»، لە گرەوی دەرکەوتندا بووە. ئەمە شتێکی بنەڕەتییە بۆ ئەوەی شیکارییەکی لەسەرخۆ بۆ دۆخی باوی دیموکراسییەتەکەمان ببەینە پێش، لەپێناو ئەوەی ڕێگاکانی بەهێزکردنی دامەزراوە دیموکراتییەکان دژ بەو مەترسییانەی کە ئەوان باسیان کردووە بەرچاو بخەین (visualize). ئەم مەترسییانە واقیعین، بەڵام لێکەوتەی خەمساردیی ئەو حزبانەن کە خۆیان وەها پیشان داوە گوایە حزبی «دیموکراسی»ن و لەسەر بنەماکانی سەروەریی خەڵک (گەل) و یەکسانی دامەزراون و بەشێکن لە سیاسەتی دیموکراسی. لەگەڵ سەرکەوتن و هەڵکشانی نیولیبراڵیزمدا، ئەم بنەمایانە دابەزینە ئاستی کاتیگۆرییە زۆمبییەکان (zombie categories)ـەوە[2]، لەبەرئەمەیە کە کۆمەڵگەکانمان چوونەتە نێو پانتایی «پۆست-دیموکراسییەت»ـەوە.

1.بە وردی «پۆست-دیموکراسی» واتای چییە؟ با یەکەمجار لە ڕوونکردنەوەی مانای «دیموکراسی»یەوە دەست پێبکەین. گەر لە ڕووی ئیتیمۆلۆژییەوە قسە بکەین، دەزانین کە دیموکراسی لەوشە لێکدراوی (demos/kratos)ی گریکەکانەوە پێمان گەیشتووە، کە واتای «دەسەڵاتی خەڵک» دەگەیەنێت. ئەمە بنەمای ڕەوایەتی (legitimacy) بووە کە بە ئەبستراکتی مومارەسە نەکراوە، بەڵکو لەبری ئەوە لە ڕێگەی دامەزراوە دیاریکراوەکانەوە مومارەسەکراوە. ئێمە کاتێک دەربارەی «دیموکراسی» لە ئەورووپا دەدوێین، دەگەڕێینەوە بۆ مۆدێلە ئەبستراکتەکەی: ئەو مۆدێلەی ڕۆژئاوا کە لە وێناکردنی ئایدیاڵی دیموکراسییەوە لە کۆنتێکستێکی مێژوویی تایبەتدا پەیدابووە. ئەم مۆدێلە -کە چەندین ناوی هەمەجۆری وەرگرتووە: دیموکراسییەتی مۆدێرن، دیموکراسییەتی نوێنەرایەتی (representative democracy)، دیموکراسییەتی پەرلەمانی، دیموکراسییەتی داموودەزگایی، دیموکراسییەتی لیبراڵی [لیبراڵ دیموکراسی]، دیموکراسییەتی فرەیی (pluralist democracy)- لە بەیەکگەیشتنی دوو نەریتی جیاوازەوە خاسییەت و تایبەتمەندیی خۆی وەرگرتووە. لەلایەک، نەریتی لیبراڵیزمی سیاسی: ڕۆڵی یاسا، دابەشبوونی هێزەکان، بەرگریکردن لە ئازادیی تاکەکەسی؛ لەلایەکی دیکە، نەریتی دیموکراسی کە ئایدیا سەنتراڵەکانی بریتییە لە یەکسانی و سەروەریی خەڵک. بە پێچەوانەی ئەوەی هەندێ کات دەوترێت، زەرور نەبوو پەیوەندیی لەنێوان ئەم دوو نەریتەدا بەرپا بکرێت، بەڵکو تەنیا بەیەکگەیشتنە مێژووییە -وەک CB

MacPherson دەریخستووە- بە ناچاری لە سەدەی نۆزدەدا ڕوودەدات، ئەویش لە میانەی ئاوێزانکردنی خەباتەکان بۆ ئازادی و بۆ دیموکراسی دژ بە ڕژێمە ڕەهاخوازەکان.

هەندێک نووسەری وەکو «کارڵ شمیت» جەختیان لەسەر ئەوە کردۆتەوە ئەم بەیەکگەیشتنە -کە بنەڕەتی دیموکراسییەتی پەرلەمانی بوو- ڕژێمێکی سەرنەکەوتوو (unviable regime) ی بەرهەم هێنا، وەک بڵێی لیبراڵیزم نکوڵی لە دیموکراسییەت دەکات و دیموکراسییەتیش نکوڵی لە لیبراڵیزم دەکات؛ بە پەیڕەویکردنیش لە یۆرگن هابەرماس، هەردووکیان ئۆرگیناڵێتییە هاوبەشەکەی (co-originality) بنەماکانی ئازادی و یەکسانییان پاراست و هێشتەوە. شمیت لەوەدا لەسەر هەق بوو کە دەریخست ململانێیەک هەیە لەنێوان «گرامەر»ی لیبراڵی یەکسانی -کە گریمانەی گەردوونگەرایی دەکات و ئاماژە بە «مرۆڤایەتی» دەدات- و «گرامەر»ی دیموکراتیی یەکسانیدا، کە پێویستی بە بناتنانی خەڵک و سنوورێکە لەنێوان «ئێمە» و «ئەوان». بەڵام پێموایە ئەو لەوەدا کەوتە هەڵەوە کە ئەم ململانێیەی بە چەمکەکانی دژیەکی (contradiction) خستەڕوو، کە حەتمەن دەبێتە دیموکراسییەتی فرەخوازیی لیبراڵی بەرەو خۆ-وێرانکردن ببات.

لە «پارادۆکسی دیموکراسی»[3] ـدا، پێشنیاری وێناکردنی پێکەوەبەستنەوە و دارشتنەوەی ئەم نەریتانەم کردووە -لە ڕاستیدا، دواجار لە سازانبەدەر (irreconcilable)ـن- لەسەر مۆدێلی پێکەوەگونجاندنی پارادۆکسیکاڵ (paradoxical configuration) وەک جێگای دڕدۆنگییەک (as the locus of a tension) کە ئۆرگیناڵێتیی لیبراڵ دیموکراسی دەناسێنێت و خەسڵەتە فرەییەکەی گەرەنتی دەکات. لۆژیکی دیموکراسیی دروستکردنی خەڵک و بەرگریکردن لە مومارەسەکانی یەکسانیخوازی (egalitarian practices) شتانێکی زەروورین بۆ پێناسەکردنی demos [خەڵک لای گریکییەکان] و لەنێوبردنی مەیلی گوتاری لیبراڵیزم بۆ یونیڤێرساڵیزمی ئەبستراکت: بەڵام بەیەکگەیشتنی ئەم لۆژیکە لەگەڵ لۆژیکی لیبراڵیدا ڕێگەمان پێدەدات ڕووبەڕووی ئەو فۆرمانەی ئەنجامگیریی ببینەوە کە ڕیشەکانی ئەوەتا لە پراکتیکە سیاسییەکانی پرۆسێسە بەردەوامەکانی دانوستان (negotiation) ـدا -لەڕێگەی پێکەوەگونجاندنە هەژموونگەرییە جیاوازەکانەوە-، یان ئەوەتا لەم دڕدۆنگییە بنەڕەتییەدا. ئەم دڕدۆنگییە، لە تێرمە سیاسییەکاندا لە ڕێگەی سنووری نێوان ڕاست و چەپەوە دەربڕدراوە،

دەشێت دۆخی باو وەك دۆخی «پۆست- دیموکراسی» وەسف بکرێت، چونکە لەم ساڵانەی دواییدا، لەگەڵ لاوازبوونی بەها دیموکراسییەکاندا بەهۆی هەڵکشانی هەژموونی نیولیبراڵییەوە، ئەم دڕدۆنگییە بنەڕەتییە سەرکوتکرا و کپکرایەوە، ئینجا فەزای ڕکابەریی agonistic) ونبوو (spaces

Jean-Luc Mélenchon

کە بەشێوەیەکی کاتی تەنیا لەرێگەی دانوستانە پراگماتیکییەکانی نێوان هێزە سیاسییەکانەوە توانراوە بە جێگیری بهێڵرێتەوە. ئەم دانوستانە هەمیشە هەژموونی یەکێک لەم دوولایەنەی دامەزراندووە. بە چاوخشاندنەوە بە مێژووی دیموکراسییەتی فرەیی لیبراڵیدا بۆمان دەردەکەوێت کە لە هەندێک بۆنەدا لۆژیکی لیبراڵی زاڵبووە و لە هەندێ کاتی تردا لۆژیکی دیموکراسی.

لەگەڵ ئەوەیشدا، هەردوو لۆژیکەکە هەر بەهێزی خۆیانەوە مانەوە و، ئیمکانی دانوستانێکی ڕکابەریانە لەنێوان ڕاست و چەپدا[4] -کە لە ڕژێمی لیبراڵ-دیموکراتیکدا بەرجەستە بوون- هەر مایەوە.

2.دەشێت دۆخی باو وەک دۆخی «پۆست-دیموکراسی» وەسف بکرێت، چونکە لەم ساڵانەی دواییدا، لەگەڵ لاوازبوونی بەها دیموکراسییەکاندا بەهۆی هەڵکشانی هەژموونی نیولیبراڵییەوە، ئەم دڕدۆنگییە بنەڕەتییە سەرکوتکرا و کپکرایەوە، ئینجا فەزای ڕکابەریی (agonistic spaces) ونبوو کە فەزایەک بوو پرۆژە جیاوازەکانی کۆمەڵگە دەیانتوانی تێیدا ڕووبەڕووی یەکتر ببنەوە. لە مەیدانی سیاسەتدا، ئەم پەرەسەندنە بووە مایەی مانیفێستێک، واتە شتێک کە لە کتێبی «دەربارەی سیاسەت»دا پێنیشارم کردووە پێی بووترێت «پۆست-سیاسەت»، ئەمەیش وەک ئاماژەیەک بە تێکەڵبوونی سنووری سیاسی لەنێوان ڕاست و چەپدا. مەبەستی من لەو تێرمە ئەو کۆدەنگییەیە (consensus) کە لەنێوان حزبە ڕاستە میانڕەوەکان (centre-righ) و حزبە چەپە مانڕەوەکاندا (centre-left) دروستبووە لەسەر ئەو ئایدیایەی کە]گوایە[هیچ ئەڵتەرناتیڤێک بۆ جیهانگیریی نیولیبراڵ بوونی نییە. لەژێر پاساوی «مۆدێرنیزەیشن»دا کە لەلایەن گلۆباڵیزەیشنەوە سەپێنراوە، حزبە سۆشیال دیموکراتەکان ڕازیی بوون بە diktats (فەرمان)ی سەرمایەداریی دارایی و ڕازی بوون بەو سنوورانەی کە لە سیاسەتە دابەشکارییەکانیاندا بەسەر دەستێوەردانەکانی دەوڵەتدا سەپێنراوە. ڕۆڵی پەرلەمانەکان و دامەزراوەکان کە ڕێگە بە هاونیشتمانیان دەدەن کاریگەرییان لە بڕیارە سیاسییەکاندا هەبێت، بەشێوەیەکی ڕیشەیی کەم

کراونەتەوە، هاونیشتمانیانیش لە ئیمکانی مومارەسەکردنی مافە دیموکراتییەکانیان دوورخراونەتەوە. هەڵبژاردنەکان چیتر هیچ هەل و دەرفەتێک بۆ هەڵبژاردنی ئەڵتەرناتیڤە واقیعییەکان لەرێگەی پارتە نەریتییەکانی «حکومەت» (government)ــەوە دابین ناکەن. سیاسەت هەتابێ زیاتر دەبێتە دۆزی تەکنیکیی رووت بۆ بەڕێوەبردن و رێکخستنی نەزمی دامەزراو، زیاتر دەبێتە بوارێک کە تایبەتکراوە بە شارەزاکان (experts). تاکە شتێک کە پۆست-سیاسەت رێگەی پێدەدات بریتییە لە دەستاوەستکردنی دەسەڵات لەنێوان حزبە راستە میانڕەوەکان و حزبە چەپە میانڕەوەکاندا. هەموو ئەو کەس و لایەنانەی کە دژ بەم «کۆدەنگییە لەسەر میانڕەوی» بوەستنەوە، وەک «پەڕگیر» (extremists) پیشان دەدرێن و وەک «پۆپۆلیست» وەسف دەکرێن. سەروەریی خەڵک (گەل) وەک حوکمێکی رەها تەفسیر دەکرێت و دیموکراسییەتیش لە توخمە لیبراڵییەکەیدا کورت کراوەتەوە. بەم جۆرە، یەکێک لە کۆڵەکە سەرەکییەکانی ئایدیاڵی دیموکراتی وەلا دەنرێت، واتە: دەسەلاتی خەڵک. بە دڵنیاییەوە، «دیموکراسی» هێشتایش هەر قسەی لەسەر دەکرێت، بەڵام تەنیا بۆ ئاماژەدان بە هەبوونی هەڵبژاردنەکان و بەرگریکردن لە مافەکانی مرۆڤ.

ئەم گۆڕانکارییانە لە ئاستی سیاسیدا لە کۆنتێکستی مۆدێلی نوێی رێکخستنی سەرمایەداریدا روویانداوە و لە سەرمایەداریی داراییدا شوێنێکی سەنتراڵ داگیر دەکەن. لەگەڵ بەداراییکردن (financialization)ی ئابووریدا، بەرفراوانکردنێکی گەورەی کەرتە داراییەکان لە تێچوونی ئابووریی بەرهەمهێنییدا روویداوە. لەژێر کاریگەریی هەمەلایەنەکانی لەپیشەسازیخستن (de-industrialization)ــدا، برەوداون بە گۆڕانکارییە تەکنۆلۆژییەکان و پرۆسێسەکانی گواستنەوە بۆ ئەو وڵاتانەی کە تیایاندا کار هەرزانترە، چەندین کار ئیش لەدەستدراون. سیاسەتی بەتایبەتیکردن (خەسخەسە) Privatization) (و کۆتلابردن (deregulation)ــیش بەشداربوون لە خوڵقاندنی دۆخی بێکاریی درێژخایەندا، کارکەرەکانیش خۆیان لەو دۆخانەدا دەبیننەوە کە هەتا بێ سەختتر دەبێت. ئەگەر مرۆڤ کاریگەرییەکانی سیاسەتی دەستپێوەگرتن [سکهەڵگوشین[(austerity policies)ــیش زیاد بکات کە لە دوای قەیرانی 2008ــەوە سەپێنراوە، ئەوا دەتوانێت لە هۆکارەکانی زیاتربوونی ئەو نایەکسانییە تێبگات کە ئێستا لە چەندین وڵاتی ئەورووپیدا دەیبینین، بە تایبەتیش لە وڵاتانی باشووردا. ئەم نایەکسانییە چیتر تەنیا بەسەر چینی کرێکارەوە کاریگەر نییە، بەڵکو کاریگەریی لەسەر بەشێکی زۆری چینی ناوەڕاستیش داناوە کە خراونەتە نێو پرۆسێسێکی نەدارخستن (pauperization)) و بێئارامکردن (precarization)ــەوە. حزبە سۆشیال دیموکراتەکان لەپاڵ ئەم گەشەسەندنەدان، تەنانەت لە چەند شوێنێکیش رۆڵێکی گرنگیان گێڕاوە لە رێکخستن و هەڵکشانی سیاسەتی نیولیبراڵیدا. ئەمە بەشداریکردن بوو لەو فاکتەدا کە کۆڵەکەکانی دیکەی ئایدیاڵی دیموکراتیک (بەرگریکردن لە یەکسانی) لە گوتاری لیبراڵ-دیموکراتیکدا دوورخراونەتەوە. ئەوەی ئێستا بنەڕەتییە روانگەیەکی لیبراڵیی تاکەکەسخوازییە کە بە کۆمەڵگەی بەرخۆریی و ئەو ئازادییە شاگەشکە دەبێت کە بازاڕەکان دابینی دەکەن.

3.بەرەنجامی هەژموونی نیولیبراڵی، هەم لە رووی سۆسیۆ-ئابووری و هەمیش لە رووی سۆسۆ-کۆمەڵایەتییەوە، لەسەر رژێمێکی «ئۆلیگارشی»ــی راستەقینە دامەزراوە. کتومت ئەمە ئۆلیگارشیزەکردنی کۆمەڵگە ئەورووپییەکانە کە لە بنەڕەتی سەرکەوتنی حزبە پۆپۆلیستە راستڕەوەکاندایە. راستی بڵێین، ئەوان تاکە لایەنن کە ئەم دۆخە وەلادەنێن، بەڵێنی ئەوە دەدەن کە خەڵکی دژ بە تەوژمی جیهانگیری دەپارێزن و ئەو دەسەڵاتەیان بۆ دەگەڕێننەوە کە دەستەبژێرەکان (elites) لێیان زەوت

کردوون. ئەوان کێشە کۆمەڵایەتییەکان وەردەگێڕنە سەر کۆدی ئێتنیکی، بۆیە لە زۆر وڵاتدا تەبابوونەتەوە لەگەڵ فەرهەنگی کزینۆفۆفیکدا، واتە لەگەڵ داخوازییەکانی کەرتە پۆپۆلارەکاندا کە لەلایەن حزبەکانی ناوەڕاست (میانڕەو)ەوە پشتگوێ خرابوون، چونکە ئەوان هاوڕا و هاودەنگی پڕۆژەی نیولیبراڵی نەبوون. حزبە سۆشیال-دیموکراتەکان، بوونە دیلی دۆگما پۆست-سیاسییەکەیان و دوودڵ بوون لەوەی بچنە ژێر باری هەڵەکانیانەوە، ڕەتیان کردەوە دان بەوەدا بنێن کە زۆرێک لەم داخوازییانە داخوازیی ڕەوای دیموکراسیین، کە دەبوو بەرەبەرە بەدەمییانەوە بچوونایە. بێتواناییەکەیشیان بۆ تێگەیشتن لە سروشتی تەحەدای پۆپۆلیستی هەر لێرەدا بوو.

لەپێناو نرخاندنی ئەم تەحەدایەدا، گەڕانەوە بۆ ڕوانگەیەکی ساکار کە لە لایەن میدیاوە خرابووە ڕوو، شتێکی زەرورییە، ڕوانگەیەک کە پۆپۆلیزم وەک دیماگۆژییەتێکی ڕووت لەقەڵەم دەدات. ئەو ڕوانگە ڕەخنەییەی کە لەلایەن «ئەرنستۆ لاکلاو»ەوە پەرەی پێدراوە، کەرەستەیەکی تیۆریی گرنگ دەخاتە بەردەستمان بۆ خستنەڕووی ئەم پرسیارە. ئەو پۆپۆلیزم وەک ڕێگایەک بۆ دامەزراندنی سیاسەت پێناسە دەکات کە پیکدێت لە دامەزراندنی سنوورێکی سیاسی کە کۆمەڵگە بۆ دوو کەمپ دابەش دەکات و بانگەشە بۆ بزوواندنی «ژێردەستەکان» دەکات دژ بە «دەسەڵاتداران» (سەردەستەکان). هەر کاتێک هەوڵ هەبێت بۆ دامەزراندنی سوبێکتێکی نوێی ئەکتی دەستەجەمعی -خەڵک- کە بتوانێت نەزمێکی کۆمەڵایەتی بگۆڕێت و سەرلەنوێ دایبڕێژێتەوە کە وەک ستەمکار ئەزموون کراوە، ئەوا ئەو سیاسەتە کارێکی حاشاهەڵنەگرە. ئەمە ئایدیۆلۆژیایەک نییە، هەروەها نایشتوانرێت بدرێتە پاڵ ناوەڕۆکێکی پرۆگراماتیکیی تایبەتی. هەڵبەت کە ڕژێمێکی سیاسییش نییە، بەڵکو ڕێگایەکە بۆ مومارەسەکردنی سیاسەتێک کە دەتوانێت بە گوێرەی شوێن و کات چەندین فۆڕم وەربگرێت، تەبا و سازگاریشە لەگەڵ چەندین فۆڕمی دامەزراوەییدا. پۆپۆلیزم دەگەڕێتەوە بۆ ڕەهەندی سەروەریی خەڵک و دامەزراندنی demos کە بنچینەی دیموکراسییەتە. کتومت ئەمە ئەو ڕەهەندەیە کە لەلایەن هەژمووني نیولیبراڵییەوە وەلانراوە، هەر لەبەرئەمەیشە کە تێکۆشان دژ بە پۆست-دیموکراسی پێویستی بە دەستێوەردانی سیاسەتی پۆپۆلیستییە.

4. ئەو «ساتەوەختە پۆپۆلیستییە»ی کە بەربەرچاوامانەوەیە، دەرفەتی ئەوەمان پێدەدات سەرلەنوێ سنوورێکی سیاسی ئەوتۆ بکێشینەوە کە ڕێگەمان پێدەدات دووبارە تایبی دردۆنگانەی ڕکابەریی بخوڵقێنینەوە بۆ ئەوەی بەرەوپێشچوونە نوێیەکانی ڕوون بکەینەوە. هێزی پۆپۆلیزمی ڕاستڕەو دەشێت بە وردی ڕوون بکرێتەوە، چونکە لە چەندین وڵاتدا دەتوانێت سنوور بکێشێت و خەڵک پێکبهێنێت لەپێناو ئەوەی لەڕووی سیاسییەوە بەرەنگارییە هەمەجۆرەکان تەرجەمە بکاتە سەر دیاردەی بەئۆلیگارشیکردن کە لە هەژمووني نیولیبراڵییەوە بەرەوی سەندووە. لەمەیشدا بە تایبەتی سەرنجی چینی کرێکاری ڕاکێشاوە، بەڵام لەنێو چینی ناوەڕاستیشدا پەرەی سەندووە کە کەوتۆتە ژێر کاریگەریی ئەو ستراکتورە نوێیانەی باڵادەستییەوە کە پەیوەندیدارن بە جیهانگیریی نیولیبراڵییەوە.

سەرەڕای ئەوەیش، گومانی تێدا نییە وەلامدانەوەی هێزە پێشکەوتووەکان بەس نییە. ئەوان لەڕێگەی گوتارەکانی هێزە دامەزرێنەرەکانەوە کاریگەرییان داناوە، کە پۆپۆلیزم لە کواڵێتی و چۆنییەتەکەی بەتاڵ دەکاتەوە لەپێناو پاراستن و هێشتنەوەی باڵادەستیی خۆیاندا. ئەوان بەردەوامن لە پشتیوانیکردن لە ستراتیژییەتە سیاسییە نەریتییەکان، کە بۆ قەیرانی قووڵی ڕەوایەتی (legitimacy) گونجاو نین، ئەو قەیرانانەی کە کاریگەرییان لەسەر ڕژێمە لیبراڵ-دیموکراسییەکان داناوە. ئەم قەیرانە دەربڕی زۆر داخوازی

ناچوونیەکە (heterogeneous demands)، کە ناتوانرێت وەکو دارشتنەوەیەکی نەریتی لەلایەن دابەشبوونی «ڕاست/چەپ»ەوە فۆرمولە بکرێنەوە. بەپێچەوانەی خاسیەتە خەباتگێڕییەکانی سەردەمی کاپیتالیزمی فۆردی (Fordist capitalism)، کە تێیدا چینی کرێکار بەرژەوەندیی تایبەتی خۆی پێناسە دەکرد، لە سەردەمی سەرمایەداریی لیبراڵیی پۆست-فۆردی (post-Fordis)دا، بەرەنگاری لە چەندین پنت و پانتاییەوە گەشەیان کردووە کە لە دەرەوەی پرۆسێسی بەرهەمهێنانن. ئەم داخوازییانە چیتر تەبانایەنەوە لەگەڵ ئەو کەرتە کۆمەڵایەتییانەدا کە بە تێرمە سۆسیۆلۆژییەکان و بە گوێرەی پێگەکەیان لە ستراکتوری کۆمەڵایەتیدا پێناسە دەکرێن. زۆرێک لەو داواکارییانە دەست بۆ ئەو پرسیارانە دەبەن کە پەیوەندیدارن بە مەسەلەی یەکسانی لە ژیاندا و تایبەتمەندیەکی لابەلاکەرەوە (transversal)یان هەیە. داخوازییەکان پەیوەندیدارن بە خەباتەکانەوە دژ بە سێکسیزم، ڕاسیزم، فۆرمەکانی دیکەی باڵادەستی کە هێدی هێدی دەبنە مەسەلەی سەنتەری. لەپێناو بەیەکگەیاندنی هەمەجۆرییەکاندا لە ویستێکی هاوبەش و کۆلێکتیڤدا، سنووری نەریتیی ڕاست/چەپ چیدی کار ناکات. بۆ فیدراڵیزەکردنی ئەم خەباتە هەمەجۆرانە، داخوازییەکان بەپاڵ ئامانجی بنیاتنانی «خەڵک»ەوە هەماهەنگییەکیان لەنێوان فۆرمەکانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و حزبەکاندا دامەزراندووە، بۆیە ئەو سنوورەی کە بەشێوەیەکی پۆپۆلیستی کێشراوە کارێکی خوازراو و پێویستە.

ئەمە مانای ئەوە نییە کە لێکدژیی ڕاست/چەپ چیتر بوونی نەماوە، بەڵکو مانای ئەوەیە کە دەبێت بەڕێگایەکی دیکەدا ببرێت، لەگەڵ لەبەرچاوگرتنی تایپی پۆپۆلیزم و زنجیرەی هاوتاییەکان (the chains of equivalences) لەڕێگەی ئەو «خەڵک»ەوە کە دروستکراوە. خەڵک، کە وەک کاتیگۆرییەکی سیاسی تێگەیشتراوە، هەمیشە بەرەنجامی بنچینەی گوتارییە، ئەو «ئێمە»یەیش کە لە دەوریی ئەو خەڵکە چەقی بەستووە دەکرێت بە ڕێگایەکی دیکە بنیاتبنرێت و پشت ببەستێت بە ڕەگەزە دامەزرێنەرەکان و ئەوەی کە چۆن «ئەوان»، کە ڕووبەڕووی خەڵک دەبنەوە، پێناسە کراون. ئەمە پنتی جیاوازییە لەنێوان پۆپۆلیزمی ڕاسترەو -وەکو مارین لوپێن کە خەڵکێک بنیاتدەنێت لە «نەتەوەی ڕاستەقینە»دا سنووردارە- و پۆپۆلیزمی پێشکەوتووخوازی چەپڕەو. پۆپۆلیزمی چەپڕەو لە فەرەنسا لەلایەن «جان لوک میلانشۆن» (Jean-Luc Mélenchon)ەوە نوێنەرایەتی کرا. میلانشۆن تێگەیشتنێکی فراوانی هەبوو لە

قەیرانە زۆروزەبەندەکان بەرهەم و لێکەوتەی دامەزراوەکانمانە کە نە وەك پێویست نوێنەرایەتییە و نە خۆیشی زۆر بە ڕوونی نوێنەرایەتیکردنە. چارەسەرەکە ناشێت سڕینەوە و لابردنی نوێنەرایەتکردن و دامەزراندنی دیموکراسییەتی «ڕاستەوخۆ» (presentist democracy) بێت، وەکو ئەوەی هەندێك بانگەشەی بۆ دەکەن

«ئێمە»یەک کە کۆچبەران، بزووتنەوە ژینگەییەکان، گروپەکانی LGBT دەگرێتە خۆی و «ئەوان»یشی وەک پێڕی ئەو هێزانە ناساند کە سیاسەتەکانیان بەرەو بە نایەکسانی کۆمەڵایەتی دەدات. لە حاڵەتی یەکەمیاندا ئێمە لەبەردەم پۆپۆلیزمێکی دەسەڵاتخوازداین کە ئامانجەکەی بریتییە لە کۆتوبەندکردنی دیموکراسی، لە کاتێکدا حاڵەتی دووەمیان پۆپۆلیزمێکە کە خولیای فراوانکردن و ڕادیکاڵیزەکردنەوەی دیموکراسییەتی هەیە.

5. بۆ زیادکردنی ئەو باسەیش کە خەڵک چۆن دروست دەبێت، پێویستە پرسیارێکی دیکەی گرنگ لەبەرچاوبگیرێت لەپێناو لێکجوداکردنەوە فۆرمە هەمەجۆرەکانی پۆپۆلیزمدا: ئەویش شێوازی وێناکردنی پەیوەندیی نێوان خەڵک و دەسەڵاتدارانە. شوناسە دەستەجەمعییەکان هەمیشە خوازیاری لێکجوداکردنەوەی «ئێمە» و «ئەوان»ن، بەڵام لە کایەی سیاسیدا سنووری نێوان «ئێمە» و «ئەوان» ئاماژە بە هەبوونی ئەنتاگۆنیزمێک دەکات، ئەمە بۆ ململانێیەکە کە ناشێت چارەسەرێکی عەقڵانییانەی هەبێت. وێڕای ئەوەیش، ئەو ئەنتاگۆنیزمە دەشێت لە فۆرمە جیاوازەکاندا خۆی دەربخات. دەشێت لە ڕووی ئامانجەوە فۆرمی ڕووبەڕووبوونەوەی دۆست/دوژمن وەربگرێت، ئەمەیش بۆ لەنێوبردنی «ئەوان»ـە تاوەکو نەزمێکی تەواو نوێ دابمەزرێنرێت. شۆڕشی فەرەنسا نموونەیەکی ئەم جۆرە پۆپۆلیزمە «ئەنتاگۆنیستی»ـیەیە. هەروەها ئەو ڕووبەڕووبوونەوەیە دەشێت لە فۆرمی «ڕکابەری» (ئاگۆنیستی)ـیشدا ڕووبدات، لەو شوێنەدا کە «ئەوان» وەک دوژمن نابینرێن، بەڵکو وەک نەیارێک حیساب دەکرێن دژ بەوانەی کە دەیانەوێت بە کەرەستە دیموکراسییەکان تێبکۆشن. بۆ ئەوەی بزووتنەوە پۆپۆلیستییەکان لەگەڵ دیموکراسییەتی فرەییدا تەبابێنەوە، پێویستە ڕووبەڕووبوونەوە بەشێوەی ڕکابەرییانە (agonistic) بێت. پۆپۆلیزمێکی ڕکابەرانە پشتیوانی لە پەرچەکرداری گشتگیری چوارچێوەکانی دۆخی باو ناکات. ئامانجەکەی خاپوورکردنی دامەزراوە لیبراڵ-دیموکراسییەکان نییە، بەڵکو ئامانجی ئەوەیە ئەو ڕەگەزانە لەربەیەک هەڵوەشێنێتەوە کە نەزمی هەژموونگەرایان دامەزراندووە و ئینجا لە هەژموونێکی نوێدا پێکەوەیان ببەستێتەوە.

پۆپۆلیزمێکی گونجاوی چەپ بۆ دۆخی ئەورووپا پێویستە وەک «ڕیفۆرمیزمی ڕادیکاڵ» وێنا بکرێت کە هەوڵبدات بۆ بەدەستهێنانەوە و قووڵکردنەوەی دیموکراسییەت. ئەمە خەباتێکە کە پێویستە لە دامەزراوەکاندا و لەپێناو گۆڕینی ئەو دامەزراوانەدا، بە کەرەستەکانی «جەنگ لەسەر پێگە» (war of position) ئەنجام بدرێ. لە ڕاستیدا، وەها خەباتێک پێویستی بە گۆڕانی بەرچاوی دامەزراوەییە تاوەکو ڕێگە بە گوزارشتکردن لە خەڵک بدات، بەڵام ئەو گۆڕانانە نابنە تەحەدایەکی ڕادیکاڵ بۆ دامەزراوە دیموکراتییەکان. ئەمە مەسەلەی کۆتایی دیموکراسییەتی نوێنەرایەتی نییە، بەڵکو بەهێزکردنی ئەو دامەزراوانەیە کە دەنگ بە خەڵکی دەبەخشن و دەبنە زمانحاڵیان. ئەوە فۆرمێکی «کۆماریخوازیی ڕەشۆکی» (plebeian republicanism)ـە و لە ڕیشەی دیموکراتیی نەریتی کۆمارییدا نیگارکراوە، کە ماکیاڤیللی پێشەنگییەتی. قەیرانە زۆروزەبەندەکان بەرهەم و لێکەوتەی دامەزراوەکانمانە کە نە وەک پێویست نوێنەرایەتییە و نە خۆیش زۆر بە ڕوونی نوێنەرایەتیکردنە. چارەسەرەکە ناشێت سڕینەوە و لابردنی نوێنەرایەتیکردن و دامەزراندنی دیموکراسییەتی «ڕاستەوخۆ» (presentist democracy) بێت، وەکو ئەوەی هەندێک بانگەشەی بۆ دەکەن. وەکو لە (Agonistics)[5]دا جەختم لێکردۆتەوە، لە کۆمەڵگەی دیموکراتیدا، کە دان بە ئیمکانی لەمەبەدوای ئەنتاگۆنیزمدا دەنێت و تێیدا فرەیی لە هارمۆنییەت و ڕێگای دژە-دیموکراسیدا

وێنا ناکرێت، دامەزراوە نوێنەرایەتییەکان -هەر لە فۆرمە ئامادەکانییەوە تاوەکو دابەشکردنی کۆمەڵگا- ڕۆڵێکی یەکلاکەرەوەیان هەیە، چونکە زەمینە دەڕەخسێنن بۆ بەدامەزراوەییکردنی ڕەهەندە ململانێکارییەکان. ئێستا، ئەو ڕۆڵە تەنیا دەکرێت لەڕێگەی هەبوونی ڕووبەڕووبوونەوەیەکی ڕکابەرییانەوە ئەنجام بدرێت. کێشەی سەنتەریی پۆست-دیموکراسییەت نائامادەیی ڕووبەڕووبوونەوەیەکی ڕکابەرییانە و بێتوانایی هاونیشتمانیانە بۆ هەڵبژاردنی ئەڵتەرناتیڤە ڕاستەقینەکان. لەبەرئەمەیە کە مەسەلەی سنوورەکانی نێوان لایەنەکان بە زەیندا دێت و دەهێنرێتە بەرباس.

من وایبۆچووم لە چەند ساڵێکی داهاتوودا تەوەری سەنتراڵی ململانێی سیاسی لەنێوان پۆپۆلیزمی ڕاسترەو و پۆپۆلیزمی چەپڕەودا پەرەدەستێنێت، بۆیە دەبێت کەرتە پێشکەوتنخوازەکان لەوە تێبگەن کە چەندە زەروورییە خۆیان بخەنە نێو ئەو خەباتەوە. بۆ داهێنانی پۆپۆلیزمی چەپ پێویستە سیاسەت بە شێوازێک پیشان بدرێت کە خاسییەتە پارتیزانییەکەی خۆی بناسێتەوە. پێویستە ئێمە بواری ڕوانگە عەقڵانییەکەی بیرکردنەوەی سیاسیی لیبراڵ-دیموکراسی فەرامۆش بکەین و دان بە گرنگیی کاریگەریی هاوبەشدا (ئەوەی کە من ناوی دەنێم «عاتیفە») بنێن لە فۆرماسیۆنی شوناسە دەستەجەمعییەکاندا. ئەوەیش بە بنیاتنانی خەڵکێکی دیکە مەیسەر دەبێت، بە دروستکردنی ویستێکی بە کۆمەڵ کە بەرەنجامی بزاووتنی عاتیفەکان بێت بۆ بەرگریکردن لە یەکسانی و عەدالەتی کۆمەڵایەتی، کە ئیمکانی ئەوەی هەبێت بەگژ سیاسەتی کزینۆفۆبیکدا بچێتەوە، واتە ئەو سیاسەتەی کە پۆپۆلیزمی ڕاسترەو بەرەوی پێدەدات.

لەڕێگەی دووبارە خوڵقاندنەوەی سنوورەکانەوە، ئەم «ساتەوەختە پۆپۆلیستیە»ی کە ئێمە لە ئەورووپا دەیبینین ئاماژە بە «گەڕانەوەی سیاسەت» دەکات. ئەو گەڕانەوەیەی کە ڕەنگە ڕێگا بۆ چارەسەرێکی دەسەڵاتگەریانە -لە ڕێگەی ئەو ڕژێمانەوە کە دامەزراوە لیبراڵ-دیموکراتییەکانیان لاواز کردووە- بکاتەوە، بەڵام ڕێیشی تێدەچێت ببێتە مایەی دووبارە تۆخکردنەوەی و قووڵکردنەوە بەها دیموکراسییەکان. هەموو شتێک پشت بە جۆری ئەو پۆپۆلیزمە دەبەستێت کە سەرکەوتنی خۆی لە خەبات دژ بە پۆست-سیاسەت و پۆست-دیموکراسیدا پیشان دەدات.

پەراوێزەکان:

1: دانەران و لایەنگرانی پرۆژەی جودابوونەوەی بەریتانیا لە یەکێتی ئەوروپا. (و. کوردی)

2: نەمردوو نە زیندوو، یان زیندوویەک کە لە مردنەوە هەستاوەتەوە، یان مردوویەک کە هێشتایش زیندووە. (و. کوردی)

3: Chantal Mouffe, The Democratic Paradox, Versobooks, 2000.

4: Chantal Mouffe, On the Political, Abigndon, 2005.

5: Chantal Mouffe, Agonistics: Thinking The World Politically, Verso, 2013.

سەرچاوە:

CHANTAL MOUFFE: The populist challenge 5 December 2016 https://www.opendemocracy.net/democraciaabierta/chantal-mouffe/populist-challenge